

մի աղբիւր ունի, որից յայտնապէս իմանում ենք, թէ որտեղից եկեղեցին առեկէ իւր ճիւղազորութեան կանոնը: Դա Քր. Սատուածաշուէն է, Յիէ հոսս և առհասարակ օտար հեղինակներին ներելի է եկեղեցական ճիւղազորութեան եղանակը մեկնել հռովմական իրաւաբանութեան մշակած կանոնով՝ մեր կանոնագէտներին կամ նրանց, որոնք ողջում են կանոնադրման իր հաշիւ տալով, աններկի է: Մեր կանոնադրւածներն այս մասին լիակատար ցուցմունք ունին մի այնպիսի աղբիւրից, որ օտար հեղինակների համար փակուած է.— Ս. Գրոց նախազորութիւնից: Զարմանալի չէ արդեօք, հեղինակը, որ անսկիած ու համարձակ նշանակում է իւր կարգաւիճիկների տղիւն տուի՞նք և անդադարաւոր թիւնը, այնքան վաղրվելոց և չնչին ծանօթութիւն ունի Ս. Գրոց մատենադպրութիւնից, որ չլիւթէ և չէ լուսնում, թէ Ս. Գրոց երաւելի թարգմանիչը Դեռուական գրոց ժուղիլի համապատասխան նախազորութեան հայտնաբերողն է (ՄՁ.—ՄԹ) մէջ. ուղղակի ցուցան են տուել, թէ քրիստոնէական եկեղեցին չհառւթեան ճիւղահամարն կերպով օրտոելից է առել: Այդ էլ չիմանալ և թող տալ իրեն կանոնական-եկեղեցական ինդիկների մասին բան զրեւ և զեռ: Իւր կարգաւիճիկների տղիւնութեան զրայ իրաւունք ունի իրեն իրեն իրեն իրեն:

միտքը պէտք է արտայայտուած լինի զգացմունքով ու պատկերաւորութեամբ. դա գրուածքին ներքին գեղեցկութիւնն է, Բացի այդ ներքին գեղեցկութիւնից, հարկաւ բանաստեղծական, ինչպէս մասամբ և արձակ, գրուածքը պէտք է ունենայ և արտաքին լեզուական գեղեցկութիւն ու ներդաշնակութիւն:

Բայց արդեօք բանաստեղծօրէն գեղեցիկ կարելի է անուանել մի գրուածք, որ թէպէտ և իւր մէջ ունի շատ ճշմարիտ մտքեր, գրութիւններ, բայց միանգամայն և աչքի է ընկնում պատկերաւորութեան բացակայութեամբ կամ եղած պատկերները անկենդանութեամբ և խառնի խառն ու աններդաշնակ դասաւորութեամբ (несорйность) որ իւր մէջ չունենալով զգացմունքների շնորհիւ, ընթերցողին չէ թելադրուում զէպի վեպին ու բարձր, զէպի գաղափարականը, Այդպիսի յատկութիւններով գրուածքը կարող է, թերեւս բաւականութեամբ ապա միայն մարդու մտքի պահանջներին, և կարող չէ համապատասխան լինել զգացմունքի և երեւակայութեան պահանջներին, մարդը կարող չէ այդպիսի գրուածքի մէջ յայտնուած մտքերը կենդանի և դաշնակաւոր մարմնացումներով ընդունել ու ըմբռնել միանգամայն և զգացմունք ու ոգևորուել. իսկ բանաստեղծութեան մէջ, բացի մտքից, հաւասար և աւելի մեծ տեղ ունի և մարդու վերջին հոգեկան կարողութիւնները՝ զգացմունքն ու երեւակայութիւնը:

Պ. Բալուզանի բանաստեղծութիւնները, որոնց մեծ մասը մէջ ունի թաւաստեղծական ոգևորութիւն չկայ, այլ և զգացմունքի փոքրիկ բունկներն են չկան: Այդ ոտանաւորները մեծ մասը գրուած են առանց որ և է պատկերաւորութեան ու ձևաւորութեան, որից խոսքերով առանց գեղարուեստի, լոկ պոետիկ գեղեցկի խոսքեր են շարուած մեծ մասամբ անկանոն ու տղիւղ ոտանաւորով, անկանոն ու սղիւղ լեզուով, Այդ ոտանաւորները իսկական արժէքը ոչ մի ձևով այնքան բացորոշ կարելի չէ ցոյց տալ, որքան մերկանցելով զըրանց լեզուական ու թաղաչափական իրթին հաղուստը, և մերկ պարբութեան զննելով ընթերցողի առաջ, Բայց այդ անկող համար մենք տոկոսաւոր կը լինէինք գրեթէ ամբողջ զիրեն արտաքին աշտուղ, ուստի բուսականաւոր միայն մի բանի կտորով, Մենք մեր կողմից ոչ մի խօսք չեն աւելացնում բացի պակաս թողած բաներից, որ փակագծի մէջ ենք դնում և չենք էլ պակասեցնում, այլ աւելորդ բառերը գծում ենք:

«Փռնակի մահը»
«Փոքրիկ թռչակը մուտք մի անհասարակ կուտւում և ընկաւ նա ծառի տակը՝ մանուշակի թաղերի մէջ: Սրբոր անգուլթ ու դիպտիլ թշնամին յարձակուեցաւ (նրա վրայ)՝ նա վճռեց իրաքնից չհեռանալ ընտանիք, և իւր թռնագործութեամբ, այլ՝ բոնութեան դէմ կանգնելով՝ մեռաւ աղիւս, հպարտ մահաւոր: Նա ձագերին պաշտպանելով՝ կուտեց թափ ու աւելան (և թէպէտ) յաղթուեց, մեռաւ, սակայն ուրախ (էր), որ կիզտ չդիպցրեց իւր պատուին, և նա իւր մահաւոր սպառնալը կարգաւ հորինութիւն հասցէին: Եպիտի մեռնելը—և մահով անկատար յարգել կը տանք թողելին» (այսինքն կըստիպենք, որ յարգին թողելին):

Ինչպիսի բանաստեղծութիւն է այս, որի մէջ ոչ զգացմունք կայ, ոչ պատկերաւոր խօսք, զուգէ բանաստեղծութիւնը նրանում է, որ կուտող թռչուն է, Բայց հազար այդպիսի և սրանից էլ լաւ անցքերի ու զէպերի պատմութիւն են գրել ու գրում թէ հին ու նոր պատմադրները և թէ նոյն իսկ լրագրները... այն էլ ոչ այդպիսի կցկոտոր կերպով:

պով. ուրեմն դրանք բոլորը բանաստեղծութիւն են գրելու գրում... ուրեմն և լրագրները բոնականներին մեծ մասն ու լրագրը բանաստեղծութիւն է, որովհետեւ դրանց մէջ էլ շատ կան այնպիսի պատմութիւններ, ինչպէս «Փռնակի մահը» է...

Ուրիշ հատուած «Մանկական պատկերաւորութիւն» (եր. 25).
«Արեւակը նոր ծագած էր լինում, և Ա. ն. արդէն ոտքի էր ելնում. իսկ ևս փափուկ անկողնում դեռ երկար նորանոր խաղեր էր երազում. (բայց) անհետ (ևս էլ) զարթոնում էր, աչքերն արթնում. (տեսնում էր) հայրս, սեղանի առաջ նստած, ինչ որ բան է խղիւղում մտաւոր... մայրս, գլուխը թեքած, կարում է (կար է անում), իսկ ինքնաւոր սուլում, փչում է ու բարակ ձայնով բառէլ աւտում:—«Էյ, Մարօ, թող ձիւ, թէ չէ ինչ գիտես»—վերադառնալով տակից գոռում էր քրոջն (վրայ)»—«Տո, չար-օյնը աղ սեղանից իջի ու յետոյ ձիւդ դաշին սկսի»—նկատում է հայրս ու զարձակ գրում. իսկ քրոջ ձիւ դէպ-դէպ է քաշում: Վաղ ճաշում էր, անկողնիցս ցատկում, և Մարօյի ձեռքից ազատում էր: Նա (Մարօն) թէպէտ փոքր էր և կաղմուածքով թոյլ, բայց բուռն եւ անզուլով դիմադրում էր (ինձ) և այն: Այսպէս էլ իմացեալ ամբողջ ոտանաւորն ուղղիւր մինչև վերջ, Հատ-հատ պատկերաւորութիւններ կան միայն այս ոտանաւորի մէջ եղած բնութեան նկարագրութեան մէջ, այն էլ յայտնի սովորական խօսքեր, որ ամեն տեղ կարելի է գտնել: Անա այդպիսի նկարագրութեան է մի օրինակ. «Մեր բակի վերջում ձգուում էր լայն ու տառաւոր ծառ՝ առողջինով այգին, գեղեցիկ էր նա վերաւորայ ծառին երբ ոչ մի սերն էլ չարձուում քամուց, և կանաչ խոտն ու խաղողի որթը, կանաչ, որդեգրած էր հոգն: Եւ տօթում. աղբիւն էր քաշում հարեւաւ փռած, հաշտում էր բոլորն: Վերջապէս բանաստեղծը մի նմանութիւն գտաւ, այն էլ ինչ անշուրջը նրանութիւն բոլորի էր այդ ափիտն խըմած հարեւաւոր թուլամորթ տակի միջև...»

Անա մի հատուած ևս «Լստոնական առաւելից».
«Սրբ որ Աստուած ստեղծեց աշխարհն՝ շնչաւոր և անշունչ (արարածներին), Նա ամենքին միտք յայտնելու (համար) պէտքէն բարբառաւ լատինաց. բայց այդ լեզուները չէին կարող արտայայտել «եղբայրներ», Տէրն նոցա (լեզուները) նշանակել էր մեր առօրեայ պէտքերի (համար), Ստեղծուածները չգիտէին մի ձև, մի դարձ (?) յայն-նից, որ իրենք չգիտէին (էր) որդեգրած յայտնել «այս կտորը զուգէ բանաստեղծին ինքը կարողանայ կանոնաւորել, մենք չենք կարողանում», Այդ պահանջը միւսներից բարձր մի հոգեկան պէտք էր: Եւ կենդանիները հասարակեցան Արարչից խղիւղել (ու) այդ «բանը», Դա (?) եղեմական ըրոյսերով լի մի լայնարձակ դաշտ էր, ուր խմբերով ժողովուեցան մարդը, սովաւը, զեռուը, զագանը, և խոնարհեցան նոցա, որ աղօթին առ Աստուած: Նոքա այդ «բանը» անուանեցին «վշտացած սրտի թարգման», և այլն:

Իսկական բանաստեղծական գրուածքը իւր բանաստեղծական գեղեցկութիւնից ոչինչ չի կորցնում, երբ որ արձակ (ոչ ոտանաւոր) և կանոնաւոր լեզուով ենք գրում: Թող ընթերցողները կանոնաւորեն «Նա մահը» ոտանաւորի լեզուն և տեման, բացի տաղաչափական ներդաշնակութիւնից, այդ ոտանաւորի պատկերաւոր գեղեցկութիւնը կորչում է թէ մնում է:

Վարսամ
(Վերջը միւս անգամ)

ՓՐԱՆՔԻ ԱՊԵՆՏԻՆԵՐ *)
II.
ՄԻՆԱՅԻՆ ԼԵՐԱՄՈՆՈՎ
(Նրա մահուան 50 - ամեակի առթիւ)

1838 թ. նա վերադառնում է Վոլկայից և իբրեւ «անմեղ դոճ» սիրալիր ընդունելութիւն է գտնում Պետրբուրգի հասարակութիւնից, Լեւոնտովիչի, Ա. Ս. լին արդէն տարածուել էր բոլոր Ռուսականութեան մի ամապրեւում լոյս էին տեսնում նրա բանաստեղծութիւնները, Հասարակութիւնը հիանում էր նրա բանաստեղծութիւնները կարգաւոր, գովասանքները և չորհորթութիւնները թափում էին ամեն կողմից... Երիտասարդ բանաստեղծի գլուխը սկսում է շուրջաւոր... նա աւելի ևս անձնագործ և ինքնահաւան է դառնում. նա բարձրից է նայում բոլորի վրայ, տեղի է անտեղի ծագում է իրեն դիւր չեկող անձներին, մաղձ է թափում իւր առաջ սողացող հասարակութեան վրայ, Եւ վայ այն մարդուն, որ նրա հանգանքների առարկայ էր դառնում. Հասարակութիւնն սկսում է նրա անսանձ լեզուից վախենալ և շուտով զէպի վախն է փոխում իւր յարաբերութիւնը նրա հետ. Լեւոնտովիչն սկսում են հալածել:

Այսպիսի դրութիւնը երկար չէր կարող տևել: 1840 թ. կրակոտ երիտասարդը մի ինչ-որ ագիտական ասիմիկնոջ համար մեղադարձուած էր և ունենում, որի համար էլի աքսորում է Վոլկայ:

Գրեթէ մի տարի այդտեղ մնալուց յետոյ, նա արձակուող է առնում և գնում Պետրբուրգ, 1841 թ. գարնանը Լեւոնտովիչ Մոսկուայի վրայով վերադառնում է Վոլկայ, Հիւանդութեան պատճառով նա բնակուում Պրատիգորսկում, Այստեղ նա շուտով գտնում է մի քանի, թուով շատ քիչ, մտերիմ բնկերներ. «Լեւոնտովիչ այդ ժամանակ, առում է նրա ընկերներից մէկը *), իբրեւ մարդ պարտական էր իւր մէջ երկու անձ մէկը բարեխիտ—զէպի ամենամօտ ընկերները և զէպի այն մի բանիները, որոնց նա յարգում էր, և բարձրացնում և գտնող—զէպի միւս բոլոր ծանօթներն ու անծանօթները: Վերջին դասակարգին պատկանում էր, նրա կարծիքով, բոլոր աշխարհը... Նրան առանձին է դուրս գալիս նա պատճառում ծագելու ուրիշների, վերջին դասակարգի մարդկանց պակասութիւնները կամ սխալները: Լեւոնտովիչ այդպէս էր ոչ միայն այդ ժամանակի Վոլկայում, այլ և միշտ և ամեն տեղ:—Ս. հա մի երեկոյ, նրա ծանօթներից մէկը (սպայ Մարտինով), վերադառնում էր կիւս նկատողութիւնից, որ արել էր Լեւոնտովիչը նրա մասին հասարակութեան առաջ, նկատում էր կամայ Լեւոնտովիչին՝ թէ «ես չեմ սիրում երբ դուք ինձ ծագում էք կանանց առաջ»—«Եթէ չէք սիրում, պատասխանում է Լեւոնտովիչը սառնասրտութեամբ, ինձինքն զոհացում խղիւղեցէ»։ Մեղադարձութիւնը տեղի է ունենում 1841 թ., յուլիս 15-ին: Մարտինովը «չգիտեմ ինչու ում վրայ է բարձրացնում իւր ձեռքը», սպանում էրիտասարդ բանաստեղծին: Այդ ժամանակաւ լրագրներում կարելի էր կարդալ հետեւեալը. «Յուլիսի 15-ին, երեկոյ, Կան ժամը 5-ին մօտ, Վոլկայում բարձրացաւ սարսափելի հողմ կայծակի և ուրտումների հետ, այդ իսկ ժամանակ Մաշակ և Բէշտու լեռների մէջ վախճանուեց Պրատիգորսկում բռնկուող Մ. Ի. Լեւոնտովիչը»։ Ժողովրդի աւաւաբերութիւնը զէպի բանաստեղծի մահը աննկարագրելի է:

Այսպէս ընտանեկան ցաւի պայմանները, անային կենցաղն ու դատարար-

կութիւնը, դիւրաբանական ունայն կեանքի միջնորդը և վերջապէս չըջապատող դատարի հասարակութիւնը շատ են վերահասել Լեւոնտովիչի հանձարի զարգացմանը: «Բայց այդ հանձարը չմեռաւ, աւտում է Օտարոգորսկին, որովհետեւ նա հանձար էր»:

Ընթերցող հասարակութիւնից հոգ յայտնի չեն Լեւոնտովիչի շնորհալի եղելիքները, ու յափշտակուած չէ նրա «Վրականաւորութիւն» կամ «Վե»-ից, «Մեր ժամանակաւ հերոս»-ից կամ «Մցիլի»-ից: Ում միայն ու սիրտը չէ յուզել նրա ազգու ոճը: Սրտից մէջ ամեն ինչ վերականգնանում է, միայն լի ցանկութիւններով և ըրձերով հետու է սրտում, արկնող ետում է, աչքերը լցում են արտասուքով *):—«Անա նրա բանաստեղծութիւնների ազդեցութեան նկարագրելը» Բայց ինչպէս է պարունակում այդպիսի ազդեցութիւնը: Անա ինչ ինչումը—Նրա բանաստեղծութիւններից և արձակ գրուածքներից երևում է, որ նա միշտ տարակուսանքի մէջ է գտնում. նրա մէջ անդադար նկատելի է դժգոհութեան զգացմունքը, որ աւելի ևս զարգացել է նրա մէջ Բայրոնի ազդեցութեան տակ: Լեւոնտովիչը հիասթափան սթախէ, Ինչ էլ նա նկարագրէ, —մութ դոյնով է ներկում այն, ինչ բանի մասին էլ իստը—նրա ամեն տղին ու տունը շնչում է մի անբացատրելի թախիծով. մեղադարձուած զինքն անպակաս է նրա ամեն գրուածքի մէջ: Մերթ անկ է և, կարծես, չէ կարող ոչինչով միջնորդել, սփուտել այդ թախիծը—այդպէս են նրա «И скучно и грустно», «Не вѣрьте себѣ», «Думы» և այլն. մերթ հեղիկ է ու հան. դարձ նրա տխրութիւնը, բայց միշտ վեճ—sublime, երբ նրան կեանքի ձախարհութիւնների հետ, կարծես, հաշտեցնում է կամ իրօնական զգացմունքը («Въ мыслѣхъ жизни трудную...»), կամ բնութեան շքեղութիւնը («Когда волнуется желтѣющая пина»), կամ հայրենիքի սէրը («Родина»):

Տխուր էր Լեւոնտովիչի մուսան և տրտում, տխուր էին հնչում նրա քնարի լարերը... Եւ յիշուի, ինչպէս կարող էին նրանք ուրախ հնչել, երջանկութիւն երգել, երբ նրա կեանքը տխուր անցքերի պատմութիւն էր, երբ նրա սիրտը պատուում էր զգալով չըջապատող հասարակութեան կեանքը, ունայնութիւնը, և արտասուքը լեղողում էր նրան, երբ չէր կարողանում բաւականութիւն գտնել իւր գաղափարների, իւր ազնիւ ձգտումների համար... Բայց մենք կարողուք նրա բանաստեղծութիւնները, չենք վշտանում, այլ լցում ենք հաւատով զէպի բարին ու գեղեցիկը, որովհետեւ ինքն էլ բանաստեղծը հաւատում էր, որ մի օր բարին ու գեղեցիկը յաղթող են հանդիսանալու չարութեան վրայ...:

Բնութիւնից օժտուած լինելով զարմանալի խելով, նա ամեն բան գնում էր և չէր վախենում իւր խիտ ու անխնայ վճիռը դնել անգամ հեղինակութիւն վաստակած բաների վրայ: Տոկոս խելքի հետ նա միացնում էր և վառ երեւակայութիւն, բայց այդ երեւակայութիւնը, չնայած նրա անհղ ծաւալին երբեք չէր բաժանում երկրից, միշտ մնում էր ընտանեկան *): Այդ է պատճառը, որ նրա բոլոր պատկերները, գեղարուեստական նկարագրութիւնները միշտ ճիշտ են և սպող, հասկանալի են և ըմբռնելի, և որ ամենից դարձանալին է, նա միւսնայն տաղանդով խօսում է և նշանաւոր և աննշան առարկաների մասին, միւսնայն հանձարով նկարագրում է և շքեղ և անշուք պատկերներ, միւսնայն համակցողութեամբ թափանցում է և իւր և ուրիշի սրտի խորքերը: Կարգում էր դուր նրա «Սրբ արմաւենին» և ձեր երեւակայութեան առաջ

բացում է Արարիչի աւազուտ անապատը, կիլիչ արեւը, դուր էք անտանիլի տօթ, բայց մի քիչ շունչ էք քաշում տեսնելով ձեր առաջ փոքրիկ կանաչափայլ, անա երեք արմաւենիք, որոնց մօտ կարկաջում է առուակը, կարգում էք «Մցիլի»-ն և ձեր առաջ հերկայնում է Վոլկայի շքեղ բնութիւնը, ձիւնապատ լեռներն ու ձորերը կանաչադարձ հովիտները, անհամար աղբիւրները, Գուր գգում էք որ կեանք, անվերջ կեանք է շունչ առած ամեն տեղ... Բայց կարգում էք «Օրօրը» («Колыхаетъ плесень») և երևան է գալիս ձեր առաջ զթաւատ, զգայուն մօր տըլուր պատկերը կոացած երկխայի օրօրցի վրայ՝ օրօր ասելիս... թէ կարգում էք նրա եղբերդերը—միշտ զգում էք այն, ինչ որ նկարագրուած է դրանց մէջ:

Անա թէ ինչ է յափշտակում ընթերցողին... Իսկ նրա առաջ առ (желѣзные стѣны) աւելի ևս խոտացնում է այդ յափշտակութիւնը, աւելի ևս ազդում է ընթերցողի մտքի և հոգու վրայ: Բնկնալու այն խօսքերը, թէ Լեւոնտովիչը առնում էր իւր բանաստեղծութիւնների համար գոյնը—ծածանից, նշույնը—արեգակից, վաղ—կայծակից, դղրդիւր—դրոյնից, խուլ—աղմուկ—բանալց—ցոյց են տալիս, թէ որպիսի ամբողջութիւն են ներկայացնում նրա բանաստեղծութիւնները ներքին կողմից, որպիսի ներդաշնակութեամբ է հնչում դրանց ամեն մէկ տունն և ինչպէս համապատասխանում է այդ արտաքինը նրա ներքին պարունակութեանը: Ինչպէս և միտքը—ուժեղ, բարձր և միշտ գեղեցիկ է նրա ազգու ոճը: Թարմ բուռն, պատկերների գեղարուեստական հրաշալւոր և ազնիւ պարզութիւն, եռանդ, զօրեղ լեզու, ոտանաւորի արմաղի արեգութիւն և մեղադարձ հնչիւն, զգացմունք լրութիւն, զազալի արի խորութիւն ու բազմատեսակութիւն—անա Լեւոնտովիչի բանաստեղծութիւնների բոլոր յատկութիւնները—առում է նոյն Բէշտովիչի, որ նրա տաղանդի առաջին երկրպագուն էր:

Վերջացնելով Լեւոնտովիչի կեանքի և բանաստեղծութիւնների փոքրիկ նկարագիրը նրա՝ «Մեր ժամանակի հերոսի» մասին կիտունը մի այլ ժամանակ:

Մ. Բերբեր.

ԹԵՂԵԱՎԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԱՂՈՒ (Սն զաղարից), 6 յուլիս.—
Շտապում եմ յայտնել, որ այստեղի գործադատներին ու արհեստաւորներին մէջ մի լաւ միտք է յղացել, այն է ընդհանուր ուժով բանալ մի զրադարան-ընթերցարան: Այդ շատ ուրախալի երեւոյթ է պէտք է համարել, որ վերջապէս այստեղի երկրապաշտները, քնի սթափուելով, կարողացան հասկանալ զրադարան-ընթերցարան ունենալու օգտաւէտ նշանակութիւնը: Յիշուի, զրադարան-ընթերցարան ունենալու շատ անհրաժեշտ է Սն զաղարը, չը նայելով որ ամենահարուստ զաղարները մէջն են, որտեղ դարձարանատէրներն ու գործաւորները մեծ մասամբ հայեր են, մինչև այժմ համարում էր զուրկ է մի որ և իցէ հասարակական կամ թէ մասնաւոր օգտաւէտ հիմնարկութիւն ունենալուց:

Այստեղի արհեստաւոր դատաւարը, տարիներ ընթացքում բանելով գործարաններում, զրքի կամ լրագրի երես չէ տեսնում. (բացառութիւն են կաղում մի բանի հարուստ ֆիրմաներ, որոնք բանտներին համար սեպական լրագրի-

*) Տես «Նոր Գար» № 114.
**) Ի. Վասիլիկով «Յիշողութիւններ Լեւոնտովիչի մասին»:

*) «Дрвн» բան. Լեւոն.
*) Բողնալուտ:

ներ են ստանում), և ճանաչող, որտեղ
դից, կարող են նրանք գրգռվել կամ լուրջ
երես տեսնել, երբ ամբողջ Բագրու, այն
էլ «Մարգարիտական ընկերությունը»,
ունի մի գրադարան-ընկերության, որ
ից տեղի հեռավորության պատճառով
նրանք չեն կարող օգտուիլ: Միթե
գրադարանը չէ, որ մինչև այժմ Ան քա-
ղաքը որտեղ հաւաքուած են հարուստ
ու առաջնակարգ գործարանատէրերը,
չունի ծառայողներ զէթ մի փոքրիկ
գրադարան-ընկերության, որտեղ կար-
ողանալ յաճախել բանուոր, դասակար-
գը: Մի կողմը թողնենք այն օգուտները,
որ կարող է տալ գրադարան-ընկերա-
րանը, բարձրացնելով նրանց մտաւորա-
պէս ընկած դրոժներին, մասնաւորի
անհնար օգուտները, որ կարող են եթէ
ոչ ընդհանրապէս, գէթ մասնաւորապէս
այն շարքիների առաջն առնել, որ սա-
տիկ տարածուած են այստեղի գործա-
կատարների ու արուեստ ունեւրի մէջ:
այն է որ գործակատարներն ու արհեստա-
ւորները փոխանակ իրենց պարտք ու
աղատ ժամերը զինեմաներում ու զանա-
զան տեսակ անբարոյական տեսերում
վերջին կողմերը մտնելով, որոնց հե-
տեանք այն է լինում, որ նրանք վա-
նոս են թէ ֆիզիկական և թէ բարոյա-
պէս, միջոց ունենան ընթերցանութեան
պարագայով իրենց մտաւոր հորիզոնը
լայնացնելու:

Ցանկալի կը լինէր, որ իրենք գործա-
րանատէրերը, ներթափանց օգնելով խե-
րախուսէին յիշեալ երիտասարդներին ի-
րենց օգուտէն ձեռնարկութիւնն առաջ
տանելու, որ կարող է մեծ զարկ տալ
այդ դասակարգի մտաւոր առաջադիմու-
թեան:

Ա. Յովսէփ.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐԱԿԱՍԱՆԻՑ

ԹԵՂԵԱՆ, 27 յունիսի— Ինչպէս լսում
ենք, վերջերս մի աղմկալից անցը է տե-
ղի ունեցել Պարսկաստանի Սուլթանը
քաղաքում: Տեղացի քերդերը մի հայ
աղջիկ են վախցրել, բարեբաղդաւոր
այդ աղջիկն անգլիական պատանի է, որով
Քալիքի անգ. հիւպատոսը սատարի նը-
կատողութիւններ է արտօն տեղական
ընդ. կառավարչին և յետ պահան-
ջել աղջկան: Մեզ հասած լուրերին հա-
մեմատ, քերդերը, որ թիւրք հպատակ
են, զինու ուժով զինադրել են և չեն
ուզում ետ տալ աղջկան: Նորին Մեծու-
թեան Նաւար-Էղդին Շահին լուրը Սուլ-
թանին Քալիքի անգ. հիւպատոսի
Սուլթանը երթալու և անձամբ գործը
քննելու համար հետեւեալ պայմաններն է
առաջարկել:

- 1) Ճանապարհորդութեան մէջ հիւպա-
տոսին հարկ եղած պատուը տալ:
- 2) Հիւպատոսն իրաւունք պիտի ունե-
այ կառավարչի տանն աղջկայ հետ
միայնակ տեսնուել որքան ժամանակ և
կամենայ:
- 3) Քննութեան փողովում հիւպատոսն
իրաւունք պիտի ունենայ աւելորդ մար-
դիկ չընդունել:
- 4) Եթէ փողովում հիւպատոսը մի որ
ե իցէ խօսք կամ չարժուծ նկատէ քննու-
թեան պէս և հակառակ, իրաւունք կ'ու-
նենայ թողնել փողովն առանց վերջնա-
կան վճարի:
- 5) Ատրպատականի կառավարչին
պիտի ապահովացնէ այն անձերի կեան-
քը, որ այդ գործի համար Սուլթանը
պէտք է գնան:

Վերոյիշեալ պայմանները Նորին Մե-
ծութիւնն ընդունել է և Քալիքի անգ.
ու օսմ. հիւպատոսներն և պարսից տե-
րութեան կողմից էլ մի նշանաւոր պաշ-
տօնեայ դնացել են Սուլթանը որպէս
զի քննեն և խմանան, որ եթէ աղջկին
խր կաղթով է գնացել, թողնեն միան-
գամայն, իսկ եթէ ոչ ետ ստանան քեր-
դերից: Ինչպէս լսում ենք, քերդերն հա-

մարձակուել են անգ. հիւպատոսին ան-
պատուել և զէմ են կացել Մարտինի-
ններով, և ոչ մի պայմանով չեն հա-
մաձայնուած աղջկին ետ տալ, մինչև ան-
գամ չեն թողել, որ աղջկան տեսնեն:

Մեզ հասած վերջին լուրն այս է, որ
Նորին Մեծութիւնն հեռագրել է Վան.
Ամիր Նիզամին, որ երեք օրում կամ
պիտի աղջիկը վերադարձնէ անգ. հիւ-
պատոսին կամ ինքն անձամբ գնայ Սուլ-
թանը այդ գործը վերջացնելու համար:
Աղջկայ մասին լսում ենք, որ շատ սա-
տիկ հիւանդ է, այնպէս որ յայտ կայ որ
առողջանայ:

Վերոյիշեալ քերդերին պաշտպանում
են Քալիքի օսմ. հիւպատոսն և Քէհրա-
նի օսմ. զեապանատունը:
Այս օրերս Ռաշտից տեղս հասաւ պ.
Աստանդին Միրխանեանցը, որ Ռաշտի
ուսումնարանում քանի տարիներ ռուսոց
չի պաշտօն է վարել: Մեր կարճատե-
տեսակցութեան ժամանակ նկատեցինք,
որ պ. Վ. Մ. և անհղոտ երիտասարդ է.
նա շուտով կ'ձեռնապարտուի զէպ Ասապ-
հան, որ մի տարի մնալով Նորին Սըր-
բազմութեան Տէր Սասիկ Սպիկկայում
մօտ, քահանայ կ'ձեռնադրուի Ռաշտի հա-
յերի համար:

Վատ էր լինել, եթէ նոյն օրինակին հե-
տեւորներ լինէին Քէհրանի երիտասարդ-
ներին, որով մեզ կ'ազատէին մեր ունե-
ցած աղէտ քահանաներից, որովհետեւ
այսօր մայրաքաղաքում մենք զուրկ ենք
հոգեւոր պաշտօնեաներից. թէպէտ ունենք
քահանաներ, բայց իրենց կոչման համար
պատրաստ չեն: Աստանդին գիւղա-
ցին քահանայ ձեռնադրուելով Քէհրան է
գալիս. երեակայեցէթ թէ ինչ արժա-
նիք պիտի ունենայ մի անուսում գիւղա-
ցի քահանայ Քէհրանի նման մի քաղա-
քում, որ հայ աղջիկներ կայացնողը իւր
հոգեւորական է, բայց մենք յոյս ունենք,
որ Նորին Սրբազմութիւնը թիւս ալոց,
և ոչ դարձնէ այս կարեւոր խնդրին:

Նոյն քահանաների չարքում մենք չենք
գործը դասել Արժանապարգ Արեւիկոն
Տէր Սահակ Արբանանեանին, որ Քէհրա-
նից մէկ և կէս ժամ հեռավորութեանը
գտնուող Վանայում անուսում հայոց գիւղ-
քահանան է, եւ անի թէ Քէհրանում
մենք ունենալիք նրա նմանը, թէպէտ
քանիցս առաջարկութիւններ եղած են
Տէր Սահակ Տօր Քէհրան բերելու հա-
մար, բայց գիւղացիք նրան այնքան սի-
րում են, որ և ոչ մի պայմանով չեն հա-
մաձայնուած թողնել նրան:

Տէր Սահակ Արբանանեանիցի մատու-
ցած բազմաթիւ ծառայութիւնը ի նկա-
տի առնելով, Նորին Սրբազմութիւնը
պատուեց նրան մի ծաղիկայ յորջա-
նեմայելով, և խրախուսեց շարունակել
իւր բռնած ուղով ինքն, որ շատ զովե-
լի է:

Յունիսի 23-ին տեղի ունեցաւ տղա-
յոց վարժարանի պարզաբարձութիւնը:
Դիմադրաւոր շատ քիչ բազմութիւն
կար, ամեն մի դասարանի յառաջողէմ
աշակերտը (ըստ սովորութեան) պարզե-
ւատրուեցաւ մի մի խաչ նշանով, մնա-
ցածները զանազան պարգևներով, Հոգա-
բարձութիւնը իւր մնաց բարեհաւն ա-
սեց աշակերտներին արձակուրդի առ-
թիւ և զպրօքը փակուեցաւ: Ժինչ օգոս-
տոսի 15-ը:

Ս.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒԻՐԵՐ

Ռուսաց դեսպան պ. Նելիզովը պաշ-
տօնապէս յայտարարել է թիւրքաց կա-
ռավարութեանը, որ ինքը չի նկատի
օւնենալով սովորյալ բողոքական մի-
նիստը Նաչիւլին և Սփիայի կառա-
վարիներին քաղաքապետական գործա-
կալ Վոլովովին չնորձած ընդունելու-
թիւնը, բողոքում է դրա դէմ: Պետեր-

բուրգի կառավարութիւնը չի կարող
չնկատել, որ այդ ընդունելութեամբ Ռ.
Դրան պէտք է Բուլղարիան բռնած զէրը
փոխադարձութիւն է կրում: Մեծ վիզիրը
պատասխանել է ռուսաց դեսպանին, թէ
Վ. Պոլսում չեն կարող նոյն կարծիքն ու-
նենալ, որովհետեւ Նաչիւլին ընդունուել
է, իբրեւ թիւրքայի բարեկամ վստա-
ւական իշխանութեան մինիստր և իբ-
րեւ ներքին խորհրդական: Այնուհետեւ
«Agence de Constantinople»-ը հերքում
է այն լուրը թէ իբր գահակցութիւն
է հաստատուած Բուլղարիայի և թիւր-
քայի միջև մի կողմից և Աստրիա-
Ունգարիայի միջև միւս կողմից:

Առում են, թէ Լեոն XIII պապն իւր
հոգեւոր կառկի մէջ ինչպիսի է, որ ի-
րեն յաջորդ ընտրեն կարգիմալ Լա-Վա-
լէտին:

Օրէնտում և Ֆրանսիայի ուրիշ տե-
ղերում երկաթուղու ծառայողներին գոր-
ծադրող հետզհետեւ աճելու ծառայ է ստա-
նում: Գործադու են արել առայժմ մօտ
4,000 բանուոր: Գործադուլին մասնա-
ւորում մեծ խառնուրդ մասնակցում են
բանուորներ կանայր, որոնք իրենց ա-
մուլներին խրախուսում են հաստատ
մնալու իրենց պահանջները վրայ:

Սերբիական թագաւորի մայրը, Նա-
տալիան իւր բարեկամներին գրել է, թէ
ինքը կ'աշխատէ իւր որդու հետ տեսնուել
Ռուսիայում, որովհետեւ յոյս ունի Ռու-
սիայի դէպի իրեն ցոյց տուած հովա-
նաւորութեան վրայ:

Մօտեքս լուր էր տարածուած, թէ
անգլիական կառավարութիւնը պարտու-
ղալական կառավարութեանը գիմելով
առաջարկութիւն էր արել գնելու Պոր-
տուգալիայից նրան պատկանեալ աֆ-
րիկական հողերը: Այժմ «Jundepn.
Belge» լրագիրը հաղորդում է, որ Անգ-
լիան իբր թէ մտադրել է գնել պորտու-
գալական բոլոր գաղթափայրերը, բայց
Տէլլուրից, և դրանց համար 20 միլիոն
ֆունտ ստերլինգ ոսկի է առաջարկում:

Խմբագիր-հրատարակիչ
ՍՊԱՆՏԱՐ ՍՊԱՆՏԱՐԱՆ

ՏԵՂԵԱՆԻ

ԵՐԿԱՐԹՈՒՂՈՒ ԵՐԿԵՆԵԿՈՒԹԻՒՆ

I Անգրկովկասեան երկաթուղի			
Գնացիք թէքէնէ Էրզրում			
Բաթումից, 4 օր, 11 ժ.	8 ր.	Էր.	
Բաթումից, 7 ժ.	40 ր.	Էր.	
Բաթումից, մար. ապ.	8 ժ.	— ր.	առ.
Գանձակից, 8 ժ.	20 ր.	Էր.	
Գնացիք թէքէնէ Գրում			
Բաթում, պոստային, 8 ժ.	40 ր.	առ.	
Բաթում, 12 ժ.	8 ր.	գիշ.	
Բաթում, մար. ապ. գն.	3 ժ.	10 ր.	ց.
Գանձակ, 4 ժ.	45 ր.	առ.	

II Անգրկովկասեան երկաթուղի
Ռզու-Աղայից գնում է 6 ժ. 40 ր. եր
Ռզու-Աղա գալիս է 7 ժ. 48 ր. առ-
Ռզու-Աղայից գնացիք գնում է և գա-
լիս երեքարթի և չարթի օրերը:
Սամարղանդ գնացիք գալիս է և գն-
է Եւրեթի և երեքարթի օրերը:
I Բոստով-Վլադիկաւկազի երկաթ.
Վլադիկաւկազից գնում է 9 ժ. 30 ր. առ
Բոստով գալիս է 8 ժ. 48 ր. առ
Բոստովից գնում է 7 ժ. 28 ր. ցե

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մ. 12-7

ՂԱՐԱՄԱՂԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ԳՊՐԱՆՈՑԻ Համար Հարկաւոր
է եկեղեցական ծայնագրութեան և երգեցողութեան մի հմուտ ուսու-
ցիչ: Դասերի թիւն է 17. Կարող է ունենալ և 7 դաս ուրիշ առար-
կաներից: Պայմանների մասին պէտք է շուտով գիմել Գալանցի
Հոգաբարձութեան, Շուշի, ներկայացնելով վկայական:—
(183)

— ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿՏԵՍԻՆ ՆՈՒԵՐ

ՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

Վերնագրով Գրաւորէր Գրաւոր, կազմուած է (Թումանի) վալ
10 րուր. մինչև 100,000 րուր. 14 օրից մինչև 360 օր, 3-ից մինչև
10 տոկոս, գինն է 25 կոպէկ, ցանկացողները կարող են գիմել Շուշի
Միքայէլ Գանջեցեանցին:

5—3

ԱՌԵՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

(Թիֆլիս, Նազորեայա փողոց, № 9)

Ցանկացողք, ունենալ իրենց առևտրական գործերի համար,
անցեալ յունիս ամսում ուսման ընթացքն աւարտած ԱՇՈՒԿԵՐՏՆԵՐԻ
ԵՒ ԱՇՈՒԿԵՐՏՈՒՆԵՐԻ, թող բարեհաճեն գիմել կուրսերի հիմնողին,
Ս. Մանուէլեանցին: Աւարտողներն ստացել են մասնագիտական ա-
ռևտրական կրթութիւն, Կովկասի ուսումնարանական շրջանի Հո-
գաբարձութիւն հաստատուած ծրագրի համեմատ, և ունեն օրին աւար-
տեալ ատեստատ:

Ընդունելութիւնները սկսուելու են սեպտեմբերի 2-ից: Կուրսերի
ճշգրէքը և կանոնները կարելի է ստանալ ձրի ապէս եղբ. Ծովե-
նովների բանկային գրասենեակում և կուրսեր հիմնողի բնակարանում:
Օտարաքաղաքացիք գիմում են՝ Тифлисъ, учредителю коммерческих
курсов С. П. Мануэляну.

5—3

Լայս տեսաւ և սպասեալով բանդերով ու գարեկցաւ իւրը բաժանորդներին

ՀԱՆՐԱՄԱՏՁԵԼԻ ԲԻՇԿԱՐԱՆԻ

Առաջին հատորի ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՄԱԿԱՆ ԲՈՒՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Աղբ.—
Յառաջարկում.— Միջոցներ.— Բիշկապէկցիական միջոցներ և նրանց գոր-
ծածութեան եղանակը.— Սրբիւթաց վարակիչ կարմրախտները: 1) Քուրթէշ
(Скарлатина). 2) Կարմրուկ. (Корь). 3) Կեղծ կարմրուկ (Краснуха)
4) Մաղիկ (Оспа). 5) Մաղիկ պատուաստումը (ослопрививание).
6) Ջրծաղիկ (вбтряная оспа). 7) Քուրթէշ կարմրուկ և
ծաղիկ հիւանդութիւնների գլխաւոր որոշիչ յատկութիւնները: 8)
Կարմիր քամի (рожа). 9) Բժաւոր տիֆ (сыпной тиф).
Առաջին տեսարակի գինն է 70 կոպ. ամենայն տեղ: Մի օրինակ պա-
հանջողները փողի փոխարէն կարող են ուղարկել երեսուն և հինգ հատ
երկու կողմէն մարկաւ:
Հանրամատչելի թղթաբանը կը հրատարակուի երկու հատորով, խ-
րաքանչիւր հատորը բաղկացած կը լինի 22—23 տալոգրական թերթից
(44 տալ խրաքանչիւր երեսուն 6 1/2 կոպ. առաջաւոր թերթից №
10 տառ երկու):
Բաժանորդագրութիւնը շարունակուում է. 45 թերթից 720 երկուց
բաղկացած երկու հատորը գինը 6 ԵԲ ԵԲ ԵԲ ԵԲ Մեր բաժանորդները
հրատարակութիւնը կը ստանան մաս-մաս 5—8 թերթ խաքանչիւր
տետրակով:
Առանձին տետրակներ կը վաճառուեն թերթը 10—15 կոպ. հա-
մարով:
Մեր հասցին. Въ гор. Тифлисъ, Доктору Медицины Григорію
Никитичу Теръ Григорьянцъ, Саперная улица, № 7.
Բիշկապէտ Դերգոր Տէր-Իրիգորեանց (Թիֆլիսեցի)
(181) 10—8

Մեր հասցին. Въ гор. Тифлисъ, Доктору Медицины Григорію
Никитичу Теръ Григорьянцъ, Саперная улица, № 7.
Բիշկապէտ Դերգոր Տէր-Իրիգորեանց (Թիֆլիսեցի)
(181) 10—8

17—6

PAPER FAYARD & BLAYN

Փայեար և Բլէն թուղթը գործ է ածուած իբրեւ արտաքին մի-
ջոց: Վատուեանեալ հոսակը աւելի է տուել շտտերին կեղծելու:
Իսկական Փայեար և Բլէն թղթի վաճառուը Ռուսիայում թուղ-
տուած է բժշկական դեպարտամենտից: Կեղծիքից զերծ մնալու հա-
մար պահանջել սեպհական ստորագրութիւնը:
(M.)

17—6

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆ ԲՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
№ 33 ԼՈՅՍ ՏԵՄԱԿԱՆ № 33

ՀԵՆՐԻԽ ՊԵՍՏԱԼՈՑԻ

„ԼԻՆԶԱՐԻ ԵՒ ԴԵՐՏՐՈՒԴ“-Ը

(183 էր.) Գինն է 25 Կ.

Վաճառուած է Կեղրոնական գրավաճառանոցում:

(Լ.) 10—10